

Heterobilim ve Süryani Kùltürü: Emanetin Ahlakı, Hizmetin Hikmeti

Heterobilim, tek bir bakış açısına bağılı kalmayan; insanın iç dünyasıyla dış dünyanın bilgisini birlikte ele alan bir anlayıştır. Bu yaklaşım, bilginin yalnızca ölçülen ve görülen şeylerden ibaret olmadığını; sezgi, deneyim, semboller ve varoluşun derin çağrılılarıyla da tamamlandığını söyler.

Bu nedenle heterobilim, doğruyu tek bir kapıdan değil, birçok kapıdan arayan bir bilgelik biçimidir. Hem aklın ışığını hem de ruhun sezgisini dikkate alır. Dünyayı, ilişkileri ve insanın kendi içsel merkezini anlamaya çalışırken çoklu gerçeklik alanlarını bir arada düşünmeyi teşvik eder.

Kısacası heterobilim, tek doğru yerine, “çoğul doğruların uyumu”na yönelen; insanın hem görünene hem görünmeyene kulak veren epistemolojik bir yolculuktur. Bu yolculuk, arzunun değil denkliklerin; sahipliğin değil emanetin; hükmetmenin değil birlikte-varoluşun bilgisini esas alır. Varlığı hiyerarşik bir üstünlük düzeninde değil, *eş-mevcudiyet* fikri içinde anlamlandırır.

Kadim Süryani kùltüründe de hayatla kurulan bağ, insanı merkeze yerleştiren bir iddiadan değil; insanı varlığın yanında yürüyen *emanet taşıyıcısı* kılan derin bir şefkat terbiyesinden doğar. Bu terbiyenin en berrak örneklerinden biri, yörede hâlâ yaşatılan tohum ritüelidir. Süryani çiftçi, tarlaya tohum atarken önce kendi ihtiyacını anmaz; hatta kendi payını duanın sonuna bile yaklaştırmaz. Tohumun bereketini kendi rızkı olarak görmeden önce, *başkalarının hakkı* olarak düşünür.

Buğday tanesi tarlaya düşmeden hemen önce söylenen o dua, Süryani ruhunun genişliğini ve adalet anlayışını duyurur: **“Allah’ım! Attığım bu tohumda önce senin payın olsun. Ondan sonra komşuların, yetimlerin, öksüzlerin, kimsesizlerin, dulların, düşkünlerin, fakirlerin, sakatların, körlerin, bedensel engellilerin, tüm muhtaçların, kuşların, kartalların ve bütün hayvanların payı olsun...”**

Bu söz, sahiplik duygusunu değil; varlıkla kurulan karşılıklılığın ahlakını büyütür. Çünkü Süryani düşüncesinde toprak bir nesne değil, insanın önünde “hakları olan” bir canlılık alanıdır. Çiftçinin kendinden önce kuşu, yoksulu, düşkünün anması; doğayı ve toplumu ortak bir varlık çemberi içinde görmesindendir. Bu duruş, modern insanın tüketim merkezli benliğine karşı sessiz fakat dirençli bir itirazdır.

Heterobilim perspektifinden bakıldığında bu ritüel, arzuyu sınırlandıran bir fedakârlık değil; hayatı bir bütün olarak kavrayan epistemik bir terbiyedir. İnsan, tohuma hükmetmez; onunla birlikte var olur. Ektiği şey yalnızca bir buğday tanesi değil; topluma, doğaya ve kendine karşı kurduğu ahlaki ilişkinin yeniden ilanıdır.

Aynı kültürel damar, hizmet ve fayda anlayışında da belirir. Süryani öğretileri, iyiliği hesap gözeterek değil, **karşılıklılığın sürekliliği** üzerinden anlamlandırır. Bir kişiye bile faydalı olmak, ahlaki dünyanın kapılarını aralayan bir hazineye denk tutulur:

“Bir kişiyi kazanabildiysen, yarar önce sana dönmüş demektir.” Çünkü fayda dışarıda oluşan bir sonuç değil; içeride gerçekleşen bir hazdır. İnsan iyiliği bir yatırım değil, bir emaneti yerine getirme bilinciyle yapar. Rastlantı sonucu hizmet fayda vermezse bile, Süryani kültürü anne metaforuyla bu durumu ahlaki bir ufka taşır: Doktorların yetersiz kaldığını gören anne oğlundan vazgeçer mi? Fayda gecikse de, karşılık görünmese de sorumluluk devam eder.

Bu bakış, Heterobilim’in irfanî okumasıyla birleştiğinde şunu öğretir: **Hizmet, karşılığa değil sürekliliğe; sahipliğe değil emanet bilincine; bireysel çıkara değil varlık denkliliğine dayanır.**

Böylece tohum ritüeliyle hizmet anlayışı tek bir çizgide buluşur: **İyilik, insanın kendisine dönen bir eko-ses değil; önce başkasına doğru yürüyen bir gönül mesafesidir.**

Süryani kültürü, insanın önce başkasını düşünmesini bir zayıflık değil; varlıkla uyumlu yaşamının asli şartı olarak görür. Heterobilim ise bu yaşantıyı romantize etmeden, fakat derin bir bilgelik tanıklığı olarak okur: **İnsanın kendi payına ulaşması için önce paylaşması gerekir; çünkü pay ancak başkasının hakkını gözeten bir yürekle anlam kazanır.**

Yusuf Beğtaş